

Згадуючи Вчителя...

Любов Трохимівна Мала народилася 13 січня 1919 р. у селі Копані Оріхівського району Запорізької області.

У період Великої Вітчизняної війни майбутній академік перебувала в лавах Радянської Армії, у складі евакогоспіталів Південного, Північно-Кавказького та Закавказького фронтів. У 1950 р. Л.Т. Мала захистила кандидатську дисертацію, у 1954 р. — докторську дисертацію. З 1955 р. Л.Т. Мала — професор, а з 1961 р. і до кінця життя — завідувач кафедри госпітальної терапії Харківського медичного інституту (ХМІ).

Академік Л.Т. Мала — засновник потужної сучасної школи терапевтів і кардіологів, автор понад 700 наукових праць, 32 монографій. Наукові розробки Л.Т. Малої захищені 25 охоронними документами, 5 авторськими свідоцтвами, 20 патентами України та інших країн. Наукові та людські заслуги Л.Т. Малої знайшли загальнодержавне визнання: член-кореспондент АМН СРСР (1967); заслужений діяч науки і техніки України (1968); дійсний член АМН СРСР (1974); дійсний член РАМН (1991); дійсний член НАН України (1992); ініціатор заснування АМН України та її дійсний член (1993).

Л.Т. Мала більше 40 разів виступала з науковими доповідями на європейських і міжнародних з'їздах інтерністів та кардіологів, брала активну участь у роботі 62 міжнародних та європейських конгресів і симпозіумів, входила до складу редакційних рад 11 журналів України, Росії та країн СНД із внутрішньої медицини. З 1977 р. Л.Т. Мала була беззмінним головою Обласного товариства терапевтів ХМТ, заступником голови Українського товариства терапевтів і кардіологів, членом Президії Наукового товариства кардіологів СНД, членом Президії Міжнародної асоціації інтерністів та кардіологів країн СНД, Міжнародного товариства гіпертензіологів (ISH).

Протягом більш ніж 30 років (1972—2003) Л.Т. Мала була незмінним головою Спеціалізованої вченої ради з присудження вчених ступенів (з терапії, кардіології та педіатрії) при ХМІ, згодом перейменованому в Харківський державний медичний університет (ХДМУ). Академік Л.Т. Мала — засновник і перший директор Інституту терапії АМН України (1981—2003).

Академік Л.Т. Мала — чудовий лектор, мудрий педагог і керівник, фундатор студентського наукового гуртка в ХДМУ. Під керівництвом Л.Т. Малої захистили дисертації 36 докторів і 188 кандидатів медичних наук. На кафедрі,

очолованій Л.Т. Малою більше 40 років, постійно вдосконалювався методичний процес: оновлювалася тематика і зміст лекцій відповідно до сучасних досягнень науки, велика увага приділялася практичній підготовці студентів як під час занять, так і чергувань у клініці. Особливо поважали й любили Л.Т. Малу молодь, студенти випускних курсів, іноземні учні за високий рівень професіоналізму та доступність у спілкуванні.

Поряд зі своєю багатогранною професійною діяльністю Л.Т. Мала брала активну участь у суспільно-політичному житті країни: була делегатом XXII і XXV з'їздів Компартії України, делегатом XXVI і XXVII з'їздів КППРС, багаторічним членом Харківського міськкому КП України, членом президії Харківської ОР народних депутатів, членом Комітету радянських жінок (1961—1991), делегатом VI Всесвітнього конгресу жінок, учасником міжнародних симпозіумів жінок. Наукова та громадська діяльність академіка Л.Т. Малої отримала загальнодержавне і світове визнання: Лауреат Державної премії СРСР (1980), премій ім. Н.Д. Стражеска (1983, 1997), ім. П.І. Шатілова (1981, 1983, 1987), ім. С.І. Вавілова (1989), академічної премії з клінічної медицини АМН України (1995, 2000). Л.Т. Мала була удостоєна орденів Трудового Червоного Прапора (1960), Богдана Хмельницького III ступеня (1995), Ярослава Мудрого V ступеня (1998), Золотої медалі Польської академії медичних наук (1999); звання Героя Соціалістичної Праці і Золотої медалі «Серп і Молот» (1979); Героя України з врученням «Ордена Держави» (1999), орденів «Золота Зірка» (2003) і «Вітчизняної війни II ступеня» (1985), 14 медалей. За цикл фундаментальних праць із кардіології Л.Т. Мала була посмертно удостоєна Державної премії України (2003). Біографічний інститут США в 1996 р. присвоїв Л.Т. Малій почесне звання «Людина року» й нагородив «Міжнародним культурним дипломом пошани» (1997). Міжнародний Європейський біографічний центр (Кембридж, Великобританія) з 1998 р. увів її ім'я у видання «2000 видатних учених XX століття». У 1999 р. Л.Т. Мала була удостоєна звання «Почесний громадянин міста Харкова» № 1.

Померла Л.Т. Мала 14 квітня 2003 р. після важкої нетривалої хвороби на 85-му році життя. Похована на алеї Героїв на 2-му кладовищі в м. Харкові, де в 2004 р. було встановлено бронзовий бюст видатному терапевтові. Меморіальні пам'ятні дошки академіку Л.Т. Малій встановлено на фасадах Національного інституту терапії імені Л.Т. Малої НАМН України та ХНМУ. З метою увічнення пам'яті про Любов Трохимівну розпорядженням Кабінету Міністрів України № 213-р від 9.04.2004 р. Інституту терапії АМН України присвоєно ім'я Л.Т. Малої.

Про академіка Л.Т. Малу не хочеться говорити в минулому часі. Сьогодні ми віддаємо їй данину пам'яті як легенді нашої медицини, видатній особистості XX століття, яка володіла даром наукового передбачення й колосальною працездатністю. Згадуємо про неї не з обов'язку служби, а за покликом серця. Ученому, Лікареві, Учителеві, Наставнику й Людині з великої літери Вічна і світла пам'ять.

Розвиток української терапевтичної школи в другій половині XX століття безпосередньо пов'язаний з ім'ям академіка НАН України, Академії медичних наук (АМН) України, Російської АМН, Героя Соціалістичної Праці, Героя України, засновника й першого директора Національного інституту терапії НАМН України Любові Трохимівни Малої (13.01.1919—14.04.2003).

Життєвий шлях академіка Л.Т. Малої, який внесений до багатьох біографічних видань і енциклопедій, вражає навіть у стислому викладі: лауреат Державної премії СРСР (1980), премії ім. М.Д. Стражеска (1983, 1997), премії ім. П.І. Шатілова (1981, 1983, 1987), премії ім. С.І. Вавілова (1989), академічної премії з клінічної медицини АМН України (1995, 2000). Л.Т. Мала була удостоєна орденів Трудового Червоного Прапора (1960), Богдана Хмельницького III ступеня (1995), Ярослава Мудрого V ступеня (1998), ордена Держави й Золотої медалі Польської академії медичних наук (1999); удостоєна звання Героя Соціалістичної Праці й Золотої медалі «Серп і Молот» (1979); Героя України із врученням «Ордена Держави» (1999), ордена «Золота зірка» (2003), ордена Великої Вітчизняної війни II ступеня (1985), нагороджена 14 медалями. За цикл фундаментальних праць з кардіології «Дослідження фундамен-

тальних механізмів дії оксиду азоту на серцево-судинну систему як основу патогенетичного лікування її захворювань» Л.Т. Мала посмертно удостоєна Державної премії України (2003).

Наукова й суспільна діяльність академіка Л.Т. Малої отримала світове визнання. Так, Біографічний інститут США 1996 р. надав Л.Т. Малій почесне звання «Людина року» й нагородив «Міжнародним культурним дипломом шани» (1997). Міжнародний Європейський біографічний центр (Кембридж, Велика Британія) з 1998 р. вносить її ім'я у видання «2000 видатних учених XX століття». Академік Л.Т. Мала з листопада 1997 р. — заступник генерального директора Міжнародного біографічного Центру в Європі (Кембридж, Велика Британія), член Міжнародної асоціації інтерністів (1997), дійсний член Міжнародного товариства з кардіоваскулярної фармакотерапії (1993), член Міжнародного товариства з артеріальної гіпертонії (1997).

Л.Т. Мала — засновник могутньої сучасної школи терапевтів і кардіологів, автор понад 700 наукових праць, 32 монографій. Серед них: «Рак легкого» (1965), «Ишемическая болезнь сердца у молодых» (1978), «Микроциркуляция в кардиологии» (1977), «Инфаркт миокарда» (1981), «Хроническая недостаточность кровообращения» (1994), «Лечения болезней сердца

и сосудов» (1982), «Ритмы сердца» (1993), «Хроническая недостаточность кровообращения» (1994), «Сердечные гликозиды» (1996), «Эндотелиальная дисфункция при патологии сердечно-сосудистой системы» (2000), «Терапия» (2001), «Хроническая сердечная недостаточность» (2002). Наукові розробки Л.Т. Малої захищені 25 охоронними документами, 5 авторськими свідоцтвами, 20 патентами України та інших країн. Під її керівництвом захистили дисертації 36 докторів і 188 кандидатів медичних наук. Упродовж більш ніж 30 років (1972–2003) Л.Т. Мала була незмінним головою Спеціалізованої вченої ради із присудження вчених ступенів (з терапії, кардіології та педіатрії) при Харківському медичному інституті (ХМІ), згодом перейменованому в Харківський державний медичний університет (ХДМУ). Академік Л.Т. Мала — засновник і перший директор Інституту терапії АМН України (1981–2003).

Любов Трохимівна Мала народилася 13 січня 1919 р. в селі Копані Оріхівського району Запорізької області в сім'ї Трохима Євдокимовича і Катерини Григорівни. У 30-х роках ХХ ст. батько Л.Т. Малої перевозить сім'ю в місто, щоб поліпшити матеріальне становище й дати дітям освіту. Вирішивши присвятити себе медицині, з 1933–1938 рр. Л.Т. Мала навчалася на лікувальному факультеті ХМІ. У ті роки в інституті читали лекції професори Д.О. Альперн, І.Р. Брауде, І.Й. Файншміт, В.М. Жаботинський, П.Л. Шупик та інші. У 19 років Любов Трохимівна отримала диплом лікаря.

Свій трудовий шлях розпочала лікарем амбулаторії і лікарні села Петровеньки Краснолучанського району Ворошиловградської (сьогодні Луганської) області (1938–1941). У період Великої Вітчизняної війни майбутній академік із червня 1941 р. по вересень 1946 р. перебувала в лавах Радянської Армії, з 1941 р. до 1943 р. — у складі військ Південного, Північно-Кавказького й Закавказького фронтів. У ці роки Л.Т. Мала — військовий лікар, заступник начальника сортувального госпіталю, евакогоспіталів № 1602 і № 3416, заступник начальника лікувального відділу Харківського військового округу. За військово-медичні заслуги була нагороджена медалями «За бойові заслуги», «За участь у героїчній обороні Кавказу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні». Після Перемоги для Любові Трохимівни стало традицією щорічно зустрічатися з однополчанами, особливо теплим було спілкування із сандружинниками з евакошпиталів, у яких вони разом рятували поранених, — Марією і Зінаїдою.

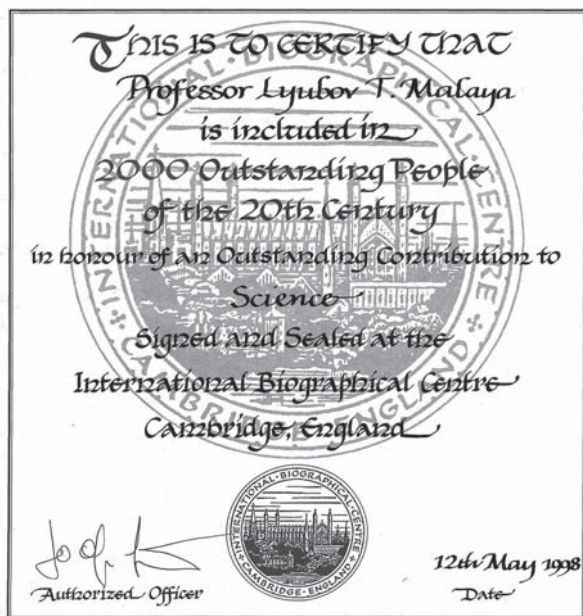
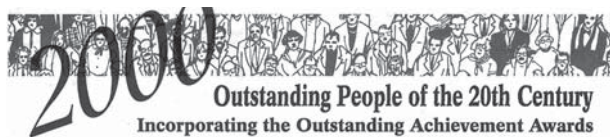

Любов Трохимівна Мала

Після війни в 1946–1949 рр. Л.Т. Мала — клінічний ординатор, у 1949–1952 рр. — асистент, у 1952–1954 рр. — докторант, у 1954–1955 рр. — доцент кафедри терапії. Учителем і наставником Л.Т. Малої був учень академіка М.Д. Стражеска професор Соломон Якович Штейнберг (1891–1968) — видатний терапевт із широким діапазоном наукових інтересів (від питань патогенезу, діагностики й лікування серцево-судинної та ендокринної патології до досліджень функціональних показників серця, створення нових медичних приладів).

За спогадами Любові Трохимівни, це був талановитий учений, чудовий, гуманний лікар; вимоглива, але мудра, справедлива і щира людина. «Я дуже поважала і щиро любила свого вчителя. Можна без перебільшення сказати, що в моїй творчій долі йому належить велика роль. Істинний учитель проживає два життя — своє життя і життя свого учня. У С.Я. Штейнберга це почуття було розвинутим — жити життям своїх учнів, розуміти їх, допомагати, давати мудрі поради», — говорила згодом Л.Т. Мала.

У 1950 р. Л.Т. Мала захистила кандидатську дисертацію на тему «Туберкулінодіагностика в клініці внутрішніх хвороб», у 1954 р. — докторську дисертацію «Про зміни серцево-судинної системи при туберкульозі». Дійсний член АМН

ні у вітчизняній, ні в зарубіжній медичній літературі подібної праці, виконаної настільки ретельно й широко, немає». За видатні досягнення в галузі терапії та кардіології пам'ятним «Золотим стетоскопом» у кінці ХХ століття була нагороджена й академік Л.Т. Мала.

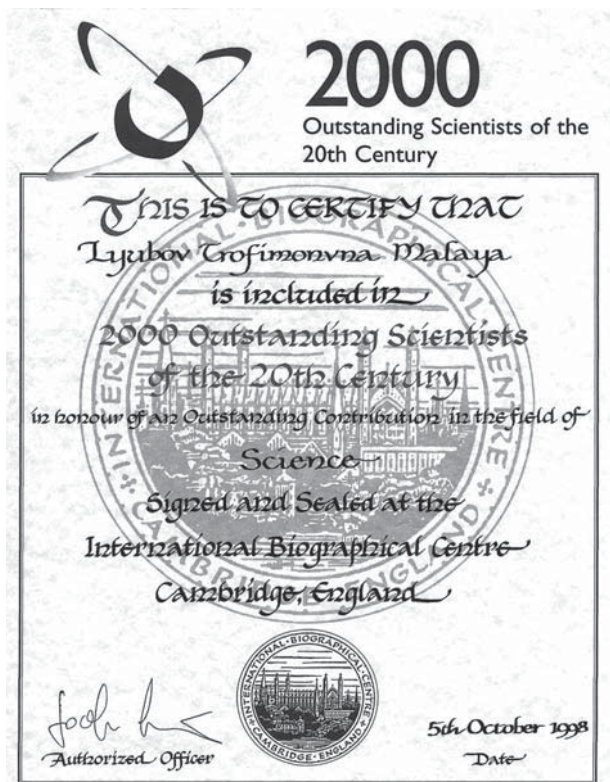
З 1955 р. Л.Т. Мала — професор, а з 1961 р. і до кінця життя — завідувач кафедри госпітальної терапії ХМІ, надалі — ХДМУ.

Основними напрямками наукової діяльності академіка Л.Т. Малої після праць у галузі фтизиатрії стають терапія та кардіологія. Свою діяльність вона присвятила вивченню особливостей серцево-судинної системи при атеросклерозі, ішемічній хворобі серця (ІХС), гіпертонічній хворобі (ГБ), гострому інфаркті міокарда (ГІМ), серцевій недостатності СН); дослідженням пресорних і депресорних систем нейрогуморальної регуляції організму при захворюваннях внутрішніх органів; фундаментальним дослідженням у кардіології, гастроентерології, нефрології, пульмонології, клінічній фармакотерапії.

Монографії Л.Т. Малої стали керівними для багатьох поколінь лікарів і отримали високу оцінку вчених зі світовими іменами. Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської і державної премій, академік АМН СРСР, заслужений діяч науки РРФСР професор Є.М. Тарєєв писав про монографію Л.Т. Малої «Ишемическая болезнь сердца у молодых»: «...Досягнути такого володіння предметом і довершеності викладу, простоти, доступності, коротких формулювань за повної переконливості, які вдалися Вашому таланту, думаю, нікому із сучасних наших кардіологів неможливо».

За монографії «Инфаркт миокарда» і «Сердечные гликозиды» Л.Т. Мала за життя була удостоєна іменних премій корифеїв вітчизняної медицини — С.П. Боткіна, М.Д. Стражеска, С.І. Вавілова, П.І. Шатілова. Наукова й суспільна діяльність Л.Т. Малої отримали загальнодержавне визнання: член-кореспондент АМН СРСР (1967); заслужений діяч науки й техніки України (1968); дійсний член АМН СРСР (1974); дійсний член РАМН (1991); дійсний член НАН України (1992); ініціатор заснування АМН України та її дійсний член (1993).

Л.Т. Мала більше 30 разів виступала з науковими доповідями на європейських і міжнародних з'їздах інтерністів і кардіологів, брала активну участь у роботі 62 міжнародних і європейських конгресів та симпозіумів, входила до складу редакційних рад 11 журналів України, Росії та країн СНД із внутрішньої медицини («Кардиология», «Клиническая фармакология и терапия», «Журнал Академії медичних наук»,

Дипломи «Видатні вчені ХХ століття»

СРСР, член Президії Міжнародних товариств терапевтів і кардіологів, лауреат міжнародної премії «Золотий стетоскоп» професор О.Л. М'яников писав про значущість докторської дисертації Л.Т. Малої: «Можна впевнено сказати, що

Засновники терапевтичних шкіл України

Галерея завідуючих кафедри в музеї інституту

«Український кардіологічний журнал», «Лікарська справа», «Ліки», «Клінічна фармація», «Харьковский медицинский журнал», «Вісник фармації»).

З 1977 р. Л.Т. Мала була незмінним головою Обласного товариства терапевтів ХМТ, заступ-

ником голови Українського товариства терапевтів і кардіологів, членом Президії Наукового товариства кардіологів СНД, членом Президії Міжнародної асоціації інтерністів та кардіологів країн СНД, Міжнародного товариства гіпертензіологів (ISH).

Протягом більш ніж 30 років (1972–2003) Л.Т. Мала була незмінним головою Спеціалізованої вченої ради із присудження вчених ступенів (з терапії, кардіології та педіатрії) при ХМІ, згодом перейменованому в Харківський державний медичний університет.

З групою ентузіастів, своїх близьких учнів і послідовників, у 1967 р. на базі 27 клінічної лікарні вона організувала одне з перших в Україні спеціалізоване відділення для хворих з інфарктом міокарда (ІМ) із блоком реанімації та інтенсивної терапії (БРИТ). Крім того, у більшості МКЛ м. Харкова були створені спеціалізовані кардіологічні відділення.

Академік Л.Т. Мала була не тільки відомим ученим, чудовим клініцистом, а й найбільшим організатором охорони здоров'я в Харківському регіоні. Так, вона перша в Україні у 70-х рр. XX століття впровадила в практику систему поетапного лікування хворих з ІМ (стаціонарний, санаторно-курортний і амбулаторно-поліклінічний етапи). За ініціативою Л.Т. Малої в структуру кардіологічної допомоги населенню м. Харкова були введені кардіологічні бригади швидкої допомоги, реабілітаційні відділення в лікарнях, приміський кардіологічний санаторій.

У 1984 р. під керівництвом Л.Т. Малої вперше в Харківському регіоні в умовах відділень реанімації хворим з ІМ почали проводити системний тромболізис стрептазою. Смертність від ІМ у клініках нашого міста в ці роки була вдвічі меншою, ніж у цілому по Україні.

Вихована на славнозвісних традиціях терапевтичної школи академіка М.Д. Стражеска і Харківської терапевтичної школи (проф. О.Х. Кузнецов, П.І. Шатілов, К.Г. Георгіївський, В.М. Коган-Ясний та ін.), Л.Т. Мала зуміла створити і свою наукову школу.

Формування терапевтичної школи академіка Л.Т. Малої почалося 1961 р., коли вона очолила кафедру госпітальної терапії ХМІ. Основний напрям наукових досліджень кафедри — вивчення системи нейрогуморальної регуляції організму при найпоширеніших захворюваннях внутрішніх органів. Для вирішення фундаментальних завдань кардіології Любов Трохимівна на базі кафедри госпітальної терапії створила наукову проблемну кардіологічну лабораторію (1961 р.) із профілактики й лікування ГХ, атеросклерозу та ІХС. Дослідження велися в тісній співпраці із Всесоюзним кардіологічним науковим центром (ВКНЦ) АМН СРСР під керівництвом академіка РАМН Є.І. Чазова.

Любов Трохимівна велику увагу приділяла вихованню наукових кадрів. Її науковий колектив постійно поповнювався молодими талано-

вими лікарями, кращими випускниками ХМІ та вищих медичних навчальних закладів України. Академік Л.Т. Мала — чудовий лектор, мудрий педагог, фундатор студентського наукового гуртка в ХДМУ. Постійна робота Л.Т. Малої з молоддю — студентами випускних курсів — поєднувалася з організацією процесу навчання у вузі, у субординатурі, інтернатурі: розробкою і створенням робочих програм і планів, організацією республіканських і всесоюзних науково-методичних конференцій, виступами. На кафедрі, яку Л.Т. Мала очолювала більше 40 років, постійно удосконалювався методичний процес: обновлялася тематика і зміст лекцій відповідно до сучасних досягнень науки, велику увагу надавали практичній підготовці студентів як під час занять, так і на чергуваннях у клініці. Особливо поважали й любили Л.Т. Малу іноземні студенти за високий рівень професіоналізму й доступність у спілкуванні.

Академік Л.Т. Мала, хоча й була, за визначенням академіка Є.М. Тарєєва, «кардіологом першого рангу», не обмежувалася дослідженнями лише в галузі кардіології. Її інтереси охоплювали терапію в цілому, як базову медичну дисципліну, засновану на принципі цілісності організму. Під її керівництвом визначилися перспективи наукових досліджень в основних галузях терапії — гастроентерології, кардіології, пульмонології, нефрології.

Щоб забезпечити вже наявну структуру терапевтичної допомоги у Східному регіоні України єдиним методологічним і організаційним керівництвом, у 1986 р. Л.Т. Мала здійснила свою мрію і справу всього життя — організувала Харківський НДІ терапії на базі філіалу Київського НДІ кардіології імені акад. М.Д. Стражеска. В інституті, окрім уже наявних палат кардіологічного профілю, відкрилися відділення гастроентерології, пульмонології, нефрології. Під керівництвом академіка Л.Т. Малої Товариство терапевтів і кардіологів на кафедрі госпітальної терапії в Інституті терапії АМН України почало всебічне вивчення причин хронічних захворювань внутрішніх органів, а також розробку методів ранньої діагностики, лікування та профілактики поширених захворювань серцево-судинної системи, органів дихання, захворювань шлунково-кишкового тракту й нирок, упровадження результатів досліджень у практику охорони здоров'я.

У цей період колектив Інституту терапії та кафедра госпітальної терапії тісно співпрацювали з Інститутом кардіології імені акад. М.Д. Стражеска, Дніпропетровською медичною академією, університетом Еразмуса (м. Роттердам, Нідер-

Робочий стіл академіка Л.Т. Малої в музеї інституту

ланди), Левенським університетом (Бельгія), Есенським кардіологічним центром (Німеччина), Інститутом медичних досліджень м. Лондона (Велика Британія). У 1993 р. під егідою Європейського товариства кардіологів кафедра госпітальної терапії та Інститут терапії проводили фрагменти багатоцентрових досліджень EMIP-FR, BIRD, ZOF-07, HERO-2, EXTRACT-TIMI, EPHEBUS, EPLA та ін.

Розуміючи, що майбутнє належить профілактичній медицині, академік Л.Т. Мала брала активну участь у низці кооперативних програм з вивчення чинників ризику АГ і ІХС серед студентів ВНЗ, робочих промислових підприємств та в інших організованих популяціях м. Харкова. Академік Л.Т. Мала — засновник і керівник Комплексної програми «Кардіологія» (Харків, 1983—1990 рр.), в якій основне місце відводилося пропаганді здорового способу життя, профілактиці серцево-судинних захворювань та чинників ризику їх виникнення, удосконаленню кардіологічної допомоги, впровадженню досягнень науки в практику. Під час реалізації цієї програми академік Л.Т. Мала співпрацювала не тільки з установами медичного профілю, а й з директорами великих харківських науководослідних інститутів і підприємств. У 1980—1990-ті рр. у співавторстві з ВКНЦ вона взяла участь в реалізації суспільних Кооперативних

програм: «Длительная медикаментозная терапия больных коронарной болезнью сердца и артериальной гипертензией» (керівник — проф. В.І. Метелиця), «Эпидемиология сердечно-сосудистых заболеваний и их факторов риска в различных регионах страны» (керівник — проф. Г.С. Жуковський), «Многофакторная профилактика ишемической болезни сердца» (керівник — проф. Л.В. Чазова), «Контроль артериальной гипертензии в популяции различных регионов страны» (керівник — О.М. Брітов), «Изучение распространенности и связи атерогенных дислипидемий с заболеваниями сердца и сосудов среди взрослого и детского населения» (керівник — проф. Н.В. Перова), «Разработка и внедрение интегрированной программы профилактики основных неинфекционных заболеваний (СИНДИ)» (керівник — проф. І.С. Глазунов). У кінці ХХ століття академік Л.Т. Мала ініціювала створення державної програми з лікування і профілактики АГ — «Національної програми з профілактики й лікування артеріальної гіпертензії в Україні» (1999—2010 рр., Наказ Президента України № 117/99 від 4.02.1999 р.).

Поряд із багатогранною професійною діяльністю Л.Т. Мала брала активну участь у суспільнополітичному житті країни: була делегатом ХХІІ і ХХV з'їздів Компартії України, ХХVІ і ХХVІІ з'їздів КПРС, багаторічним членом

Харківського міськкому КП України, членом президії Харківської обласної ради народних депутатів, членом Комітету радянських жінок (1961–1991), делегатом VI Всесвітнього конгресу жінок, учасником міжнародних симпозіумів жінок.

У 1999 р. Л.Т. Мала була удостоєна звання «Почесний громадянин міста Харкова» № 1. Окрім колег — акад. М.М. Амосова, А.Я. Циганенко, О.О. Коржа, В.І. Грищенко, проф. А.Й. Грицюка та багатьох інших, академік Л.Т. Мала тісно співпрацювала з представниками суміжних медичних спеціальностей — генетиками акад. М.П. Бочковим, акад. В.А. Кордюм, проф. В.Г. Шахбазова, членом-кореспондентом Є.Я. Гречаніною, імунологом акад. В.М. Васильєвим, патофізіологом акад. В.В. Фролькісом, біохіміками акад. А.В. Палладіним, проф. А.М. Утевським, П.А. Каліманом. Л.Т. Мала була в дружніх стосунках із такими відомими людьми, як космонавти В.В. Терешкова, О.А. Леонов, поети Р.Г. Гамзатов, Б.А. Чичибабін, актор М.А. Ульянов, неодноразово зустрічалася з В.В. Щербицьким, Л.Д. Кучмою, Є.П. Кушнарьовим, О.С. Масельським та іншими політиками, директорами великих харківських науководослідних інститутів — акад. О.Я. Усиковим, В.П. Шестопаловим (ІРЕ АН УРСР), Б.І. Веркіним (ФТІНТ АН УРСР).

Не меншу повагу викликають і людські риси Любові Трохимівни. Вона володіла хистом наукового передбачення, вміла підбирати кадри, була чуйним наставником молоді, розробки її школи були завжди передовими. Любов Трохимівна була цікавим співрозмовником, чудово знала історію стародавнього Риму, Греції, безліч латинських висловів, цитувала філософів, декламувала класиків, її приваблювала література, мистецтво. Хоч би де вона була — у Харкові у своїй квартирі, у рідних місцях, у бібліотеці ХНМБ, на відпочинку в Березовських мінеральних водах, у відрядженні — вона завжди багато і плідно працювала над статтями, книгами, цікавилася медичними новинками.

Л.Т. Мала була дочкою, сповненою любові, завжди з теплом згадувала батька, дбайливо опікувалася матір'ю до кінця її днів і щороку провідувала її могилу в Запорізькій області.

Любов Трохимівна з великою пошаною ставилася до своїх попередників і вчителів — корифеїв вітчизняної терапевтичної школи, висвітлювала їх життя і діяльність у доповідях на засіданнях товариства терапевтів ХМТ. У своїх планах і зверненнях вона завжди намагалася бути гідним послідовником мудрих учителів — представників української терапевтичної науки,

лікарів з великої літери М.Д. Стражеска, Ф.Г. Яновського, П.І. Шатілова, І.М. Оболенського, С.Г. Якушевича, К.М. Георгіївського, В.М. Когана-Ясного, С.Я. Штейнберга, Р.І. Шарлая. Створений з ініціативи Л.Т. Малої музей інституту став не лише пам'яттю про славного лікаря, а й свідченням того, що життя, присвячене служінню людині, завжди залишає слід у серцях людей і в пам'яті поколінь.

Померла Л.Т. Мала 14 квітня 2003 р. після важкої нетривалої хвороби на 85-му році життя. Похована на алеї Героїв на 2-му кладовищі в м. Харкові, де у 2004 р. був встановлений бронзовий бюст великому терапевту. Меморіальні пам'ятні дошки академіку Л.Т. Малій встановлені на фасадах ДУ «Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої НАМН України» і ХНМУ. З метою вшанування пам'яті Любові Трохимівни розпорядженням Кабінету Міністрів України № 213-р від 9.04.2004 р. Інституту терапії АМН України присвоєно ім'я Л.Т. Малої, а 2013 р. інститут отримав статус національного.

Учні академіка Л.Т. Малої стали відомими вченими, організаторами і керівниками медичної науки і практичної охорони здоров'я, директорами наукових установ, завідують кафедрами в Харківському, Запорізькому, Сумському, Тернопільському, Ашгабадському, Ташкентському, Луганському, Алма-Атинському, Кишинівському та інших медичних інститутах. Серед аспірантів і клінічних ординаторів кафедри, якою завідувала Л.Т. Мала, були лікарі з Німеччини, Ірану, Палестини, Лаосу, Ємену, Лівану, Сирії, В'єтнаму, Колумбії, Непалу, Йорданії та інших країн.

Теплі спогади про Л.Т. Малу в різні роки написали А.Я. Циганенко, О.Я. Бабак, І.Д. Рачинський, М.С. Ларьків. У 2013 р. до 10-річчя з дня смерті вийшла чудова книга спогадів «Мала Любов Трохимівна. Учні про Вчителя». До 95-річчя з дня народження професійні журнали Національного інституту терапії імені Л.Т. Малої, ХНМУ і товариства терапевтів ХМТ «Український терапевтичний журнал», «Сучасна гастроентерологія», «Клінічна і експериментальна медицина», медичне видання «Medicus amicus» опублікували статті та спогади про великого Вчителя й Наставника.

Сьогодні в стінах Інституту плідно працює когорта відомих учених, завдяки науковим здобуткам яких продовжує славні традиції «Школа терапевтів академіка Л.Т. Малої». У рамках роботи школи у 2004–2009 рр. було здійснено 19 міжрегіональних науково-практичних конференцій в областях України. На базі інституту під час проведення «Днів терапевта», загальних засідань наукових товариств і науково-прак-

Монумент академіку Л.Т. Малій на алеї Героїв у Харкові

Меморіальна дошка академіку Л.Т. Малій на фасаді ХНМУ

тичних конференцій підвищують кваліфікацію та знайомляться з досягненнями сучасної терапевтичної науки й новітніми медичними технологіями близько 2,5 тис. лікарів на рік. У 2004 р. інститут створив громадську організацію «Асоціація молодих учених і фахівців інститутів АМН України м. Харкова». За роки існування інституту за результатами наукової діяльності отримано 316 охоронних документів (серед них патенти України, патенти Росії, свідоцтва про авторське право). Наукова робота колективу інституту, кафедри, окремих співробітників неодноразово відзначена як загальнодержавними нагородами, так і нагородами НАН і НАМН України.

Сьогодні Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої НАМН України — широко відома в державі наукова медична установа. Це могутній комплекс, що складається із сучасних діагностичних, лабораторних і клінічних підрозділів,

висококваліфікованих лікарів і персоналу, робота яких спрямована на науковий пошук і впровадження в терапевтичну практику нових ефективних методів діагностики, профілактики та лікування внутрішніх хвороб для збереження здоров'я пацієнта.

Академік Л.Т. Мала у 2001 році казала: «Я переконана, що на непростому шляху життя і творчості поколінням лікарів ХХІ століття факелом надії та гарантом звершень будуть чудові представники, творці медицини попередніх десятиліть...»

Про Любов Трохимівну Малу не хочеться говорити в минулому часі. Сьогодні ми віддаємо їй данину пам'яті як легенді нашої медицини, видатній особистості ХХ століття, яка володіла даром наукового передбачення й колосальною працездатністю. Згадуємо про неї не зі службового обов'язку, а за покликом серця.

...Ученому, Лікарю, Учителю, Наставнику й Людині з великої літери — Вічна і світла пам'ять.

Литература

1. Бабак О.Я. Воспоминания об Учителе // Укр. терапев. журн.— 2009.— № 1.— С. 4—7.
2. Виленский Ю. Любовь Трофимовна Малая: сердце и знания, отданные сердцу // Серце і судини.— 2008.— № 2.— С. 113—116.
3. Етапи життєвого шляху. До 95-річчя від дня народження Л.Т. Малої // Сучасна гастроентерологія.— 2014.— № 1.— С. 8—9.
4. Карцевич В.Л. Малая Любовь Трофимовна // 100 знаменитых харьковчан.— Харьков, 2005.— С. 279.
5. Ларьков Н.С. Все остается людям.— Харьков: Консул, 2004.— 180 с.
6. Мала Любов Трохимівна // Державні нагороди України. Кавалери та лауреати: довідково-енциклопедичне видання / Уклад. Болгов В.В., Болгов І.В.— К.: Інститут біографічних досліджень, 2008.— С. 33.
7. Мала Любов Трохимівна // Національна Академія медичних наук України. 20 років: 1993—2013 / Під ред. А.М. Сердюка.— К.: ВД «Авіцена», 2013.— С. 14, 192, 286—287.
8. Мала Любов Трохимівна // Новітня історія України. Імена. Звершення. Творчість. Запоріжжя: I випуск.— К.: Вид-во «Новий світ», 2006.— С. 36.
9. Мала Любов Трохимівна // Хто є Хто в Україні.— К.: К.І.С., 2000.— С. 286.
10. Малая Л.Т. 60 лет научно-педагогической, лечебной и общественной деятельности: Библиография.— Харьков: РИП «Оригинал», 1998.— 144 с.
11. Малая Л.Т. Моя военная судьба // Медичний університет.— 2003.— № 7 (2348), 7 травня.
12. Малая Любовь Трофимовна: Ученики об Учителе / Под ред. Г.Д. Фадеенко; сост. Л.В. Богун, Л.Н. Гридасова, Е.М. Кулешова.— Харьков: Кроссрод, 2013.— 164 с.
13. Петрова З.П. Малая Любовь Трофимовна // Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова: биографический словарь.— Харьков: Глобус, 1998.— С. 399—402.
14. Сабадаш Э.Н. Приглашение к разговору.— К., 2005.— С. 50—56.
15. Скляр В. Академік Любов Мала — фундатор Харківської терапевтичної школи // Українки в історії ХХ—ХХІ століття.— К.: Либідь, 2012.— С. 42—46.
16. Терапевтична школа Любові Трохимівни Малої: до 95-річчя з дня народження // Укр. тер. журн.— 2014.— № 1.— С. 6—8.
17. Целительная сила любви // На страже здоровья.— Харьков: Издательский дом «Известные имена», 2010.— С. 12—13.
18. Циганенко А.Я. Любов Трохимівна Малая: до 60-річчя трудової діяльності // Достижения и перспективы развития терапии в канун ХХІ века: Сб. науч. тр.— Харьков, 2000.— С. 3—5.
19. Яковенко Г. Любовь Малая — врач, человек, целая эпоха в терапевтическом мире // Здоровье Украины.— 2004.— № 95.
20. Lyubov Trofimovna Malaya // Five Hundred Leaders of Influence: A celebration of Global Achievements / Amer. Biogr. Inst.— Raleigh, 1997.— P. 180—181.
21. Malaya Lyubov Trofimovna // The World Who's Who of Women: Fourteenth Edition / Intern. Biogr. Centre.— Cambridge, 1996.— P. 359.

**Г.Д. Фадеенко, Д.К. Милославський, Л.М. Гридасова,
О.Г. Бенько, О.М. Кулешова, У.М. Кужель**

*ДУ «Національний інститут терапії
імені Л.Т. Малої НАМН України», Харків*

Г.Д. Фадеенко, Д.К. Милославский, Л.Н. Гридасова, Е.Г. Бенько, Е.М. Кулешова, У.Н. Кужель
ГУ «Национальный институт терапии имени Л.Т. Малой НАМН Украины», Харьков

Вспоминая Учителя...

Любовь Трофимовна Малая родилась 13 января 1919 г. в селе Копани Ореховского района Запорожской области. В период Великой Отечественной войны будущий академик находилась в рядах Советской Армии, в составе эвакогоспиталей Южного, Северо-Кавказского и Закавказского фронтов. В 1950 г. Л.Т. Малая защитила кандидатскую диссертацию, в 1954 г. — докторскую диссертацию. С 1955 г. Л.Т. Малая — профессор, а с 1961 г. и до конца жизни — заведующая кафедрой госпитальной терапии Харьковского медицинского института (ХМИ).

Академик Л.Т. Малая — основатель мощной современной школы терапевтов и кардиологов, автор свыше 700 научных трудов, 32 монографий. Научные разработки Л.Т. Малой защищены 25 охранными документами, 5 авторскими свидетельствами, 20 патентами Украины и других стран. Научные и человеческие заслуги Л.Т. Малой нашли общегосударственное признание: член-корреспондент АМН СССР (1967); заслуженный деятель науки и техники Украины (1968); действительный член АМН СССР (1974); действительный член РАМН (1991); действительный член НАН Украины (1992); инициатор основания АМН Украины и ее действительный член (1993).

Л.Т. Малая более 40 раз выступала с научными докладами на европейских и международных съездах интернистов и кардиологов, принимала активное участие в работе 62 международных и европейских конгрессов и симпозиумов, входила в состав редакционных советов 11 журналов Украины, России и стран СНГ по внутренней медицине. С 1977 г. Л.Т. Малая была бессменным председателем Областного общества терапевтов ХМО, заместителем председателя Украинского общества терапевтов и кардиологов, членом Президиума Научного общества кардиологов СНГ, членом Президиума Международной ассоциации интернистов и кардиологов стран СНГ, Международного общества гипертензиологов (ISH).

В течение более чем 30 лет (1972—2003) Л.Т. Малая была бессменным председателем Специализированного ученого совета по присуждению ученых степеней (по терапии, кардиологии и педиатрии) при ХМИ, впоследствии переименованном в Харьковский государственный медицинский университет (ХГМУ). Академик Л.Т. Малая — основатель и первый директор Института терапии АМН Украины (1981—2003).

Академик Л.Т. Малая — прекрасный лектор, мудрый педагог и руководитель, фундатор студенческого научного кружка в ХГМУ. Под руководством Л.Т. Малой защитили диссертации 36 докторов и 188 кандидатов медицинских наук. На кафедре, возглавляемой Л.Т. Малой более 40 лет, постоянно совершенствовался методический процесс: обновлялась тематика и содержание лекций в соответствии с современными достижениями науки, большое внимание уделялось практической подготовке студентов как во время занятий, так и дежурств в клинике. Особенно уважали и любили Л.Т. Малую молодежь, студенты выпускных курсов, иностранные учащиеся за высокий уровень профессионализма и доступность в общении.

Наряду со своей многогранной профессиональной деятельностью, Л.Т. Малая активно участвовала в общественно-политической жизни страны: была делегатом XXII и XXV съездов Компартии Украины, делегатом XXVI и XXVII съездов КПСС, многолетним членом Харьковского Горкома КП Украины, членом президиума Харьковского областного совета народных депутатов, членом Комитета советских женщин (1961—1991), делегатом VI Всемирного конгресса женщин, участником международных симпозиумов женщин. Научная и общественная деятельность академика Л.Т. Малой получила общегосударственное и мировое признание: Лауреат Государственной премии СССР (1980), премии им. Н.Д. Стражеско (1983, 1997), им. П.И. Шатилова (1981, 1983, 1987), им. С.И. Вавилова (1989), академической премии по клинической медицине АМН Украины (1995, 2000). Л.Т. Малая была удостоена орденов Трудового Красного Знамени (1960), Богдана Хмельницкого III степени (1995), Ярослава Мудрого V степени (1998), Золотой медали Польской академии медицинских наук (1999); звания Героя Социалистического Труда и Золотой медали «Серп и Молот» (1979); Героя Украины с вручением «Ордена Державы» (1999), орденов «Золотая Звезда» (2003) и «Отечественной войны II степени» (1985), 14 медалей. За цикл фундаментальных трудов по кардиологии Л.Т. Малая была посмертно удостоена Государственной премии Украины (2003). Биографический институт США в 1996 г. присвоил Л.Т. Малой почетное звание «Человек года» и наградил «Международным культурным дипломом почета» (1997). Международный Европейский биографический центр (Кембридж, Великобритания) с 1998 г. включает ее имя в издание «2000 выдающихся ученых XX столетия». В 1999 г. Л.Т. Малая была удостоена звания «Почетный гражданин города Харькова» №1.

Умерла Л.Т. Малая 14 апреля 2003 г. после тяжелой непродолжительной болезни на 85-м году жизни. Похоронена на аллее Героев на 2-м кладбище в г. Харькове, где в 2004 г. был установлен бронзовый бюст великому терапевту. Мемориальные памятные доски академику Л.Т. Малой установлены на фасадах Национального института терапии имени Л.Т. Малой НАМН Украины и ХНМУ. С целью увековечивания памяти Любови Трофимовны распоряжением Кабинета Министров Украины № 213-р от 9.04.2004 г. Институту терапии АМН Украины присвоено имя Л.Т. Малой.

Об академике Л.Т. Малой не хочется говорить в прошедшем времени. Сегодня мы отдаем ей дань памяти как легенде нашей медицины, выдающейся личности XX столетия, обладавшей даром научного предвидения и колоссальной работоспособностью. Вспоминаем о ней не по долгу службы, а по зову сердца. Ученому, Врачу, Учителю, Наставнику и Человеку с большой буквы — Вечная и светлая память.

G.D. Fadeenko, D.K. Miloslavsky, L.M. Gridasova, O.G. Benko, O.M. Kuleshova, U.M. Kuzhel

SI «National Institute of Therapy named after L.T. Mala of NAMS of Ukraine», Kharkiv

In the memory of Teacher...

Lyubov Trofimovna Malaya was born 13 January 1919 in the village Kopani in Orekhovo district of Zaporozhye region. During the great Patriotic war, the future academician was in the Soviet Army, in evacuation hospitals of Southern, North-Caucasian and Tran Caucasian fronts. In 1950 L.T. Malaya defended her PhD thesis, in 1954 doctoral dissertation. From 1955 L.T. Malaya was a Professor, and from 1961 to the end of life — the head of the Department of hospital therapy of Kharkov Medical Institute (KhMI).

Academician L.T. Malaya is a founder of powerful modern school of internists and cardiologists, the author of more than 700 scientific works, 32 monographs. Research developments of academician L.T. Malaya were protected by 25 security documents, 5 copyright certificates, 20 patents of Ukraine and other countries. Scientific and human services

L.T. Malaya were found the national recognition: a member-correspondent of the AMS of the USSR (1967); honoured scientist and technician of Ukraine (1968); full member of the AMS of the USSR (1974); laureate of the State prize of the USSR (1980); full member of the Russian AMS (1991); member of the NAS of Ukraine (1992); the initiator of the Foundation of AMS of Ukraine and its full member (1993).

L.T. Malaya more than 40 times presented scientific reports at the European and international congresses of internists and cardiologists, took an active part in the work of 62 international and European congresses and symposiums, was a member of the editorial boards of 11 journals of Ukraine, Russia and CIS countries for internal medicine. Since 1977 L.T. Malaya was the permanent Chairman of the Regional Society of General practitioners of KhMS, Deputy Chairman of the Ukrainian Society of Internists and Cardiologists, member of the Presidium of the Scientific Society of Cardiologists CIS, member of the Presidium of the International Association of Internists and Cardiologists in the CIS countries, International Society of Hypertensiology (ISH).

For more than 30 years (1972—2003) L.T. Malaya was the permanent Chairman of the Specialized scientific Council for the awarding of academic degrees (in therapy, cardiology and pediatrics) at the KhMI, later renamed the Kharkiv state medical University (KhSMU). Academician L.T. Malaya — a founder and first Director of the Institute of therapy of AMS of Ukraine (1981—2003).

Academician L.T. Malaya – an excellent speaker, a wise teacher and leader, a founder of the student scientific circle in KhSMU. Under the guidance of academician L.T. Malaya 36 doctors and 188 candidates of medical Sciences defended their dissertations. The Department, headed by L.T. Malaya more than 40 years, has been continuously improved and methodical process: updated themes and content of the lectures in accordance with modern science, much attention was paid to practical training of students both in the classroom and on duty in the clinic. The youth – students of the last year, foreign learners especially loved and respected academician L.T. Malaya for the high level of professionalism and availability for communication.

At the same time, with her multifaceted professional activities, L.T. Malaya actively participated in the political life of the country – was a delegate XXII and XXV of the congresses of the Communist party (CP) of Ukraine, delegate of XXVI and XXVII Congress of the CPSU, a long-standing member of the Kharkiv city Committee of the CP of Ukraine, a member of the Presidium of the Kharkiv Region Council of people's deputies, a member of the Committee of Soviet women (1961–1991), a delegate of the sixth world Congress of women, a member of the international symposia women. Scientific and public activity of academician L.T. Malaya has received worldwide recognition: Laureate of the State prize of the USSR (1980), awards of – N.D. Strazhesko (1983, 1997). P. I. Shatilov (1981, 1983, 1987), S.I. Vavilov (1989), Academic prize in clinical medicine of AMS of Ukraine (1995, 2000). L.T. Malaya was awarded the orders of the Red Banner of Labour (1960), Bohdan Khmelnytsky III degree (1995), Yaroslav Mudry V degree (1998), The Gold medal of the Polish Academy of medical Sciences (1999); awarded the title of Hero of Socialist Labor and the Gold medal «Hammer and Sickle» (1979); Hero of Ukraine award «The order of the State» (1999), The orders «Gold Star» (2003), «Patriotic war II degree» (1985), 14 medals. For series of fundamental works on cardiology L.T. Malaya post mortem was awarded the State prize of Ukraine (2003). Biographical Institute of USA in 1996 awarded L.T. Malaya the honorary title of «Man of the year» and awarded the «International cultural diploma of Honor» (1997). European international biographical centre (Cambridge, UK) since 1998 include her name in the publication «2000 outstanding scientists of the XXth century». In 1999 L.T. Malaya was awarded the title «Honorary citizen of the city of Kharkiv» N 1. L.T. Malaya was died in 14 April 2003 after a severe short illness at 85-year life. Academician L. Malaya was buried in the alley of Heroes in the 2nd cemetery, Kharkiv, where in 2004 a bronze bust of the great physician was placed. Memorial plaques academician L.T. Malaya installed on the facades of the state institution «National Institute of therapy named L.T. Malaya of NAMS of Ukraine», KhSMU. In order to perpetuate the memory of Lyubov Trofimovna, the Institute of therapy of AMS of Ukraine was named by L.T. Malaya through decree N 213-R from 9.04.2004 of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

About academician L.T. Malaya we don't want to speak in the past tense. Today we pay tribute to her memory as a legend of our medicine, an outstanding personality of the twentieth century, a master of scientific prediction and owner of colossal capacity for work. We remember her not on duty, but on heart call. The Eternal and blessed memory to Scientist, Doctor, Teacher, Mentor and great Person.